

MULIGHEDERNES LAND

- NYE VEJE TIL LANDDISTRIKTSUDVIKLING

Hvordan kan stedsbaserede perspektiver skabe udvikling, når det overordnede billede er præget af afvikling? Tre kommuner har sammen med Realdania forsøgt at finde et dansk svar.

Af Karen Skou, Søren Møller Christensen
og Signe Sloth Hansen

Det sidste af de 16 projekter er netop blevet indviet med åbningen af den sidste del af Vang Granitbrud på Bornholm. Dermed er en syv år lang proces afsluttet, og det er muligt at se på tværs af de mange projekter. Alle projekterne har det byggede miljø som omdrejningspunkt og spænder fra anlæg af stier og forbindelser over nye forenings- og aktivitetshuse til omdannelse af forladte fiskerihavne og store tomme industrianlæg såsom Vang Granitbrud. På tværs af de mange forskellige projekter har det været målet at fremhæve og styrke de særegne styrker og kvaliteter, der er i yderområderne. Kvaliteter som i de fleste tilfælde ikke findes, kan bygges eller skabes i og omkring de større byer. Det kan være bølgerne ved Thisteds kyst, Bornholms granit, Lollands herregårde og frem for alt engagerede borgere, passionerede erhvervsdrivende og nytænkende embedsfolk, som er afgørende, hvis et projekt i et yderområde skal blive en succes.

Med det stedsbaserede perspektiv har Mulighedernes Land stået på skuldrene af en internatio-

nal udviklingstanke inden for landdistriktssudvikling, som for alvor har sat sig igennem i løbet af de sidste 20 år. Perspektivet kaldes 'det nye landdistriktssparadigme' og defineres som en modsætning til de traditionelle sektoropdelte støtteordninger, såsom landbrugsstøtten. I stedet fokuseres på mere målrettet projektstøtte, hvor lokale projekter modtager støtte med det mål, at projekterne på sigt skal være økonomisk bæredygtige. Skiftet rummer et opgør med en politisk tænkning, hvor hvert ministerium og hver forvaltning inden for eksempelvis landbrug, fiskeri og infrastruktur sørger for deres eget fagområde. I den nye tænkning udgør det geografiske sted en fælles ramme, som myndigheder, borgere og virksomheder kan samles om og udvikle på tværs af fagområder og sektorer. Dette betyder ikke nødvendigvis, at alle deltagere ønsker det samme eller for den sags skyld har den samme magt, men det giver mulighed for at arbejde koordineret og helhedsorienteret med at skabe udvikling.

Selvom det stedsbaserede perspektiv har fået stadig større betydning, så står det selvfølgelig ikke alene. I alle lande findes der også indsatser, som specifikt er målrettet styrkelse af en specifik sektor eller de generelle rammebetingelser i yderområderne. I Danmark er det eksempelvis udligningsordningen mellem kommunerne, de seneste års tilskud til nedrivning af forfaldne huse og puljer til forbedring af internetopkobling. Internationalt er der stor forskel på, hvor mange

midler der omfordeles, og hvordan denne omfordeling finder sted. I Norge finder eksempelvis en omfordeling mellem by og land sted, som er langt større end den, vi kender i Danmark. Det betyder bl.a., at virksomheder i Norges yderområder betaler mindre i selskabsskat, at borgere i yderområderne får større fradrag, og at studerende hvert år kan få eftergivet en del af deres studiegæld. Begge tilgange er med sikkerhed vigtige, men en ensidig styrkelse af rammebetingelser vender næppe udviklingen. Det er i hvert fald ikke tilfældet i Norge, hvor urbaniseringen er en mindst lige så stor udfordring, som i Danmark, til trods for de massive investeringer i og markante omfordelinger til yderområderne.

Der er med andre ord brug for at opbygge erfaringer med, hvordan det stedsbaserede perspektiv kan skabe udvikling, og hvordan det kan ske i en situation, hvor det overordnede billede er præget af afvikling. Erfaringerne fra Mulighedernes Land viser, at det er muligt at skabe udvikling, højne livskvalitet og plante fornyet tro på fremtiden ved at tage udgangspunkt i det enkelte steds kvaliteter. Men erfaringerne viser også, at forandringer først for alvor sker, når borgere, myndigheder og erhvervsliv formår at arbejde tæt sammen, indgå i nye relationer og tiltrække viden, idéer og finansiering udefra. I den sammenhæng spiller den kommunale planlægger en afgørende rolle som den person, der kan binde de mange aktører sammen, støtte op om borgere og erhvervsliv og være

en strategisk samarbejdspartner i forhold til udefrakommende investorer, puljer og fonde.

Mulighedernes Land lagde ud med et budget på 195 millioner kroner, hvoraf Realdania bidrog med 30 millioner kroner til hver af de tre kommuner på betingelse af, at de selv tilvejebragte 30 millioner kroner i medfinansiering, enten som kommunal finansiering eller via andre fonde og puljer. Herudover finansierede Realdania 15 millioner kroner til videns- og erfaringsopsamling, formidling og evaluering samt netværk og samarbejde mellem kommunerne. Med videreudvikling af projekterne er det lykkedes at tiltrække yderligere cirka 50 millioner kroner fra andre puljer og fonde til finansieringen af de kommunale projekter, således at Mulighedernes Lands samlede budget endte på omkring 245 millioner kroner.

Siden Mulighedernes Land blev lanceret i 2007 er udfordringerne i yderområderne blot blevet større. Der er derfor mere end nogensinde brug for nye ideer og ambitiøse initiativer. Realdanias arbejde med yderområder er da heller ikke afsluttet med Mulighedernes Land. Siden 2010 har det været muligt at søge projektstøtte gennem kampagnen Stedet Tæller, og i forbindelse med Realdanias nye strategi, som blev lanceret tidligere i år, er 'Yderområdernes potentialer' et nyt samlet programområde. ■

Om Forfatterne

Karen Skou er Projektchef, Realdania;
Søren Møller Christensen, partner, carlberg/christensen og Signe Sloth Hansen chefkonsulent, Dansk Bygningsarv

Læs mere på www.realdania.dk/ml hvor det også er muligt at læse mere om studieture i Mulighedernes Land samt downloade eller bestille flere forskellige publikationer om erfaringer fra Mulighedernes Land.

DET GODE LIVE VED KYSTEN
Promenader og fælleshus styrker kystaktiviteter

THY OG HANNÆS
Gang- og cykelstier forbinder landsbyer og natur

FRØSTRUPS NYE SAMLINGSPUNKT
Landsbykro bliver fælles kulturhus

FRA TOMT TIL GRØNT I VESTERVIG
Nedrivning i tomme huse forskønner hovedgade

BEBØERHUS FOR LANDSBYNETVÆRK
Fælles mødested knytter landsbyer sammen

HUSE TIL OVERS
Strategisk nedrivning skaber ny værdi

STIER OMKRING KLEMENSKE OG ØSTERLARS
Stisystem giver adgang til det åbne land

GRANITEVENTYRET OG HAMMERHAVN
Historisk industrihavn får nyt liv

NY BYMIDTE I ØSTERMARIE
Parkeringsplads bliver til "samtaletorv"

SANDVIG STRANDPROMENADE
Moderne uderum giver ny oplevelse af kysten

NYT LIV I VANG GRANITBRUD
Naturområde åbner for aktivt friluftsliv

HASLE HAVNEBAD
Arkitektur skaber nye aktiviteter i gammel fiskerihavn

PORTEN TIL LOLLAND
Turistattraktion skaber udvikling i nabolandsbyer

HERREGÅRDSLANDET LOLLAND
Herregårde bliver destination for nye oplevelser

ENERGILANDSBY HORSLUND
Bæredygtige initiativer skaber energi og sammenhold

BEDRE BOLIGER OG NYE MØDESTEDER I BIRKET
Helhedsorienteret indsats forbedrer boligforhold

Borgmestrene MENER...

Måske er der grænser for vækst, og måske gør vi i yderområderne os faktisk nogle af de første erfaringer med at skabe livskvalitet uden vækst - tre borgmestre deler ud af deres erfaring fra Mulighedernes Land

Af Lene Kjelgaard Jensen, Winni Grosbøll
og Holger Schou Rasmussen

Danmark er for lille til udkantsområder

Fraflytning, landsbydød og tomme huse er blevet billedet på de egne af Danmark, hvor vi bor. Vi er på mange måder under massivt pres, og konklusionen lyder fra mange sider, at når yderområderne ikke er økonomisk bæredygtige, ja så må vi afvikle dem. Men er det ikke et både banalt, ahistorisk og usolidarisk synspunkt? Danmark har de seneste 20-30 år gennemgået en omfattende forandring, hvor vi har skullet tilpasse vores samfund, fordi store dele af den industri, som vi baserede vores velfærd på, er flyttet til andre lande. Denne omstilling ramte først byerne og særligt København, som en massiv krise. I dag er København og de fleste større byer kommet godt igennem krisen ved at omstille sig til nye typer af erhverv inden for administration, service, viden og kreativitet og

ved at udvikle rammerne for borgernes livskvalitet. Denne omstilling kom dog ikke af sig selv. Massive offentlige investeringer i infrastruktur, kulturinstitutioner og byfornyelse er blevet fulgt op af store private investeringer. Disse investeringer har været nødvendige. Alle steder i verden vokser byerne i både befolkningstal og i økonomisk betydning. Byernes omstilling til en ny tid, hvor industri og landbrug betyder mindre, har derfor været vigtig for Danmarks samlede udvikling. På landet er historien mildt sagt en anden. Her har der ganske vist også fundet en omstilling sted, men den har hidtil mest stået i afviklingens tegn. I yderområderne mister vi hvert år arbejdspladser og indbyggere som følge af effektiviseringer og lukninger i både den private og den offentlige sektor. Det er en langsigtet udvikling, som siden 2008 er blevet yderligere styrket af finanskrisen, der har ramt os ekstra hårdt. Det sætter vores kommunale økonomi under et bestandigt pres, hvor vi hvert år skal skære mere og mere. Det rammer den borgernære service i form af eksempelvis pleje og undervisning. Men det rammer også de ressourcer, vi som kommuner har til at igangsætte og skabe rammer for den positive del af omstillingen. Den del som ikke handler om det, der forsvinder, men om det nye vi bygger op. Vi har selv en tro på, at vores rolle i fremtidens Dan-

mark bygger på de mange ting, som er særlige for yderområderne. Hos os er der plads til at dyrke fødevarer og producere bæredygtig energi, her er natur, åbne vidder og rum for rekreation, og der er plads til at huse den produktion, som vi alle efterhånden er blevet bevidste om, at vi fortsat behøver i Danmark.

Udvikling uden vækst

Mulighedernes Land har spillet en væsentlig rolle for vores fælles tro på yderområderne, fordi vi i projektet har vist, at succeskriteriet for en kommunes udvikling kan måles i andet end vækst i befolkningstal og økonomi. I løbet af den tid, projektet har eksisteret, er det blevet stadig tydeligere for os, at vilkårene for udvikling er radikalt anderledes i yderområderne, og at det ikke nytter stædigt at forsøge at skabe samme type økonomisk vækst som i byerne. Yderområderne er ikke en fattigere udgave af storbyen. Vi har gennem Mulighedernes Land arbejdet på at finde nye veje til at gentænke og aktivere vores ressourcer og potentialer.

Måske ligger der endda en mere generel læring i de erfaringer, som vi gør os i disse år? I et europæisk og globalt perspektiv er Danmark et yderområde, som må kæmpe for at være en del af

den globale udvikling. Samtidig er det et åbent spørgsmål, om vi kan blive ved med at forvente de samme høje vækstrater, som vi har haft i det 20. århundrede. Måske er der grænser for vækst, og måske gør vi i yderområderne os faktisk nogle af de første erfaringer med at skabe livskvalitet uden vækst. Det er hårdt og svært, men det er samtidig en spændende og dybt motiverende udfordring, som gør vores politiske arbejde meningsfuldt hver dag.

Se på stedet – ikke på statistikken

Projekterne i Mulighedernes Land har skabt udvikling i egne, hvor de generelle statistikker ser sorte ud. I debatten om yderområderne glemmes det ofte, at et faldende befolkningstal alene er udtryk for et gennemsnit. Konsekvensen af denne forenkling er, at yderområderne bliver set som fortabte, og at afvikling bliver opfattet som den eneste logiske udvej. Men bag de nedslående tal gemmer sig mange både små og store succeshistorier. I den nationale debat kan man nemt få den opfattelse, at der kun er mennesker, som flytter væk fra yderområderne. Men det overses, at der hvert år flytter mange mennesker til vores kommuner for at gøre deres drømme til virkelighed, for at få et godt job eller for at komme tættere på familien. Og det overses, at baggrunden

Lolland

Safarigæsterne har fået en grund til at stoppe op i Hunseby-Maglemer og Bandholm, der ligger på hver sin side af Knuthenborg Safaripark. Byerne er ofte det eneste indtryk, de 250.000 årlige besøgende i parken får af Lolland, og derfor er der blevet investeret i smukke byrum og opholdssteder, der har en lokal effekt og samtidig er synligt for de mange forbigående. Projektet er et bud på, hvordan lokalområder til turistattraktioner kan få del i en eksisterende turismeindustri, der ellers kan have en tendens til at lukke sig om sig selv. Foto: Carsten Ingemann.

◀ Thisted

Tomme og faldefærdige huse i hovedgaden gav tidligere både borgere og besøgende i Vestervig indtryk af tilbagegang. I løbet af en årrække har næsten halvdelen af byens borgere været involveret i et samarbejde med kommunen om at nedrive de tomme huse og forny byen. Det har skabt kig til åen og åbning mod byparken og den natur, der omgiver byen. Nogle af tomterne er solgt til naboer, én er omdannet til skulpturhave, én er blevet til et nyt lavenergihus kaldet 'Mulighedernes Hus' mens andre er blevet til nye, fælles byrum. Vestervig er et eksempel på, hvor langt man kan komme, når borgere og kommune arbejder sammen. Foto: Carsten Ingemann.

ofte er små lokalsamfund og dynamiske virksomheder, der har formået at omstille sig ved at tage udgangspunkt i og nytænke de menneskelige, fysiske og økonomiske ressourcer, som vi har i yderområderne. Og det overses også, at der i disse virksomheder – såvel som i vores kommuner – er jobs, som er både spændende og kompetencegivende, og som frem for alt kræver arbejdstagere, der formår at tænke innovativt.

Vi skal arbejde sammen

Med Mulighedernes Land har vi taget fat på den store udfordring, det er at skære ned og bygge op på samme tid. De enkelte projekter, som vi har realiseret, skaber ikke i sig selv den nødvendige omstilling. Dertil er de for små og for

spredte. Men arbejdet med Mulighedernes Land har modnet et strategisk niveau i vores kommuner, og det har givet os den centrale læring, at skal vi lykkes med at skabe udvikling uden vækst, så må vi handle sammen. Hver for sig kan ingen af os håndtere de store problemer, som vi i dag står over for i de danske yderområder. Men står vi sammen og handler på tværs af traditionelle skel, kan vi flytte store ting. Vi har oplevet, hvad der kan ske, når vi i kommunen for alvor begynder at arbejde sammen med civilsamfundet og det lokale erhvervsliv. Der er ildsjæle og lokalsamfund, som kæmper indædt for at skabe en positiv udvikling i deres lokalmiljøer. Ikke ved at skælde ud på kommunen, men ved selv at tage fat. Dem skal vi støtte op om. Der er innovative lokale virksomhe-

der og lokalt forankrede sparekasser, der investerer i vores kommuner, og der er kulturhuse, som bliver skabt på folkeaktier. Dem skal vi hjælpe på vej. I kommunerne skal vi ikke kun lave rammer for samfundets udvikling, vi skal bruge tid og ressourcer på i fællesskab med de mange andre, som tror på en lokal positiv udvikling, at skabe perspektivrige projekter.

Vores omstilling

Ja, vi er stadig afhængige af bloktilskud. Men støtte i sig selv er ikke noget mål for os. Vores vision og håb er i stedet at spille en ligeværdig rolle i udviklingen af et bæredygtigt Danmark. Danmark er et lille land, det er nemt at komme rundt, og i en europæisk målestok virker det li-

gefremer useriøst, at vi taler om udkantsområder. I stedet for at udpege vindere og tabere må vi blive bedre til at se, at storbyer og landdistrikter har forskellige kvaliteter, som på hver deres måde er vigtige for Danmarks udvikling. Og vi er nødt til at behandle vækstområder og yderområder forskelligt for at løfte Danmark som helhed. Indleder vi ikke et mere ligeværdigt samarbejde, frygter vi, at mange værdier og muligheder overses, og at store dele af landet for alvor bliver til udkantsområder, som mange år frem vil tynge hele Danmark.

Vi er overbeviste om, at vi igen kan skabe positiv udvikling i vores kommuner. Ikke nødvendigvis med en samlet økonomisk og befolkningsmæssig vækst, men med vækst i de erhverv, som vi skal

leve af i fremtiden, og med vækst i de lokalsamfund, som tilbyder livskvalitet til borgerne. Og med et mål om at gøre hele Danmark mere bæredygtigt – økonomisk, miljømæssigt og socialt. Det kræver dog en national bevidsthed om, at det er en fælles indsats at omstille hele Danmark, og at det kræver investeringer fra kommuner, de lokale civilsamfund, staten og private, hvis det skal lykkes. ■

Om Forfatterne

Lene Kjelgaard Jensen (V), borgmester Thisted Kommune; Winni Grosbøll (A), borgmester Bornholms Regionskommune og Holger Schou Rasmussen (A), borgmester Lolland Kommune

▲ Bornholm

Det dramatiske klippelandskab i Vang er eftertragtet af både klatrere, mountainbikere og vandrefalke. Og selvfølgelig af de lokale beboere. I forbindelse med Mulighedernes Land satte Bornholms Regionskommune sig i spidsen for et samarbejde mellem de mange forskellige interessegrupper og skabt en løsning, der balancerer de forskellige interesser. Som en del af projektet blev det besluttet at bevare den gamle udskibningspier. NCC, som havde brudt granit i bruddet, var forpligtet til at fjerne den, men de indvilligede i at bruge pengene til at omdanne pieren et rekreativt område, hvor man i dag bl.a. kan bade og fiske med udsigt til den dramatiske klippevæg. Projektet er et godt eksempel på, at projekter i yderområderne både skal være attraktive for beboerne i kommunen og skal kunne tiltrække turister. Foto: Vivi Granby

ÉT PROJEKT KAN BLIVE TIL

Når ideer vokser mellem borgere, foreninger og kommunen, får vi mulighed for at udfordre det klassiske billede af en kommunal planlægger - Én idé kan pludselig blive til mange, men det tager tid, når hele byer skal være enige!

Af Gerd Dam og Otto Lægaard

I Thisted Kommune startede vi udviklingen af Mulighedernes Land med en åben idéindkaldelse, der gav mere end 100 ideer fra borgere og foreninger. Ud af disse opstod der seks projekter, hvoraf flere kobledes forskellige borgerideer sammen. Udgangspunktet var således borgernes egne ideer, men da projekterne blev en del af Mulighedernes Land, blev de videreudviklet i et

bredt samarbejde, hvor Thisted Kommune tog et betydeligt ansvar.

I denne artikel vil vi fokusere på det samarbejde, som i forbindelse med Mulighedernes Land opstod mellem borgere, foreninger og os i Thisted Kommune. Dette samspil har selvfølgelig varieret fra projekt til projekt, men på tværs af forskellighederne er det dog tydeligt, at vi har oparbejdet værdifulde erfaringer med at være mere opsøgende og samarbejdsorienterede, end det normalt er muligt som kommunale embedsmænd. Vi har således haft mulighed for at udfordre det klassiske billede af en kommunal planlægger, der lægger planer for og forvalter samfundets arealforbrug. Dette betyder selvfølgelig ikke, at det klassiske planlæggerarbejde ikke har betydning i vores kommune. Thisted Kommune lægger eksempelvis stor vægt på hurtig sagsbehandling,

fordi vi som kommune ikke skal lægge unødvendige hindringer i vejen, når en udvikling spirer frem. Men Mulighedernes Land har vist os værdien af også at have et tæt og tillidsfuldt samarbejde med borgere og foreninger, hvor vi kan hjælpe borgernes drømme på vej og samtidig understøtte en langsigtet udvikling, der understøtter kommunens overordnede udviklingsstrategi.

I det følgende vil vi fokusere på to af vores projekter, 'Det gode liv ved kysten' og 'Frøstrups nye samlingspunkt', fordi disse projekter viser, hvor stor betydning et godt samarbejde mellem kommune, borgere og foreninger kan have. Og fordi projekterne begge steder har formået at fungere som startskud til en udvikling, der er blevet langt mere omfattende, end vi fra starten havde turdet håbe på. Det gode samarbejde har banet vej for, at udviklingen er begyndt at rulle – i flere tilfælde også uden vores medvirken.

MANGE

Fra kro og fodboldbaner til kulturhus, ny bymidte og billigere energi

I forbindelse med ideindkaldelsen til Mulighedernes Land meldte borgerne i landsbyen Frøstrup ind med et ønske om at istandsætte den eksisterende kro og nedrive en funktionstømt DLG foderstofcentral med silo og pakhuis. Drømmen var at få kroen istandsat, få bygget nye værelser og derigennem finde en ny forpagter, som ville drive kroen videre. Foderstofcentralen, som ligger få hundrede meter fra kroen, skulle rives ned for at give plads til flere fodboldbaner og skabe bedre forbindelse mellem de eksisterende fodboldbaner, der lå på begge sider af de tomme bygninger. Det stod hurtigt klart, at projektet måtte videreudvikles, hvis det skulle leve op til ambitionsniveauet i Mulighedernes Land. Startskuddet for den proces var et borgermøde, som blev afholdt i forbindelse med en samtidig områdefornyelse i Frøstrup. Her blev der født en idé om, at kroen skulle omdannes til et kombineret kultur- og forsamlingshus med plads til aktiviteter for alle livsfaser og for foreninger såvel som for folk, der bare kommer ind fra gaden. Efterhånden voksede ideen endnu mere, og det blev ambitionen at være kultur- og forsamlingshus for hele det nordlige Thy.

◀ Vorupør

Med Danmarks første havbad, som på billedet er under opførelse, bliver det muligt at bade sikkert i Vesterhavet. Foreningsvejen, som starter i billedets nederste venstre hjørne, går hele vejen ud til havbadet og skaber tilgængelighed for alle, så selv kørestolsbrugere kan komme ud og bade.

Ideen var oplagt god og mødte opbakning hos Realdania, som efter, at projektet var udvalgt til Mulighedernes Land, engagerede sig konstruktivt i at udvikle projektet. Umiddelbart skulle man herefter tro, at vejen frem var lige til. Sådan gik det dog ikke. Kroen var 10 år tidligere blevet opkøbt af Frøstrup Borgerkro ApS med midler, som var rejst gennem salg af 246 anparters. Borgerne, som var engagerede i Frøstrup Borgerkro, havde en drøm om at drive kroen videre, og de var usikre på, hvad deres rolle ville være, hvis ideen om et kulturhus blev realiseret. Mens den nye projektide blev videreudviklet, blev organiseringen derfor indgående diskuteret, og først efter et par år lykkedes det at overdrage ejerskabet fra Frøstrup Borgerkro ApS til den nye forening Hannik, som i dag ejer den istandsatte krobygning.

Dialogen førte heldigvis frem til en løsning, som var god for alle. Den istandsatte bygning lægger i dag lokaler til borgerkroen i den ene ende, hvor alle og enhver kan komme forbi og købe en sodavand eller en øl. Borgerkroen betaler husleje, hvilket er af stor betydning for hele husets økonomi, og samtidig er borgerkroen et stort aktiv for det sociale liv i byen de aftener, der er åbent.

Derudover er salen sat i stand, der er et moderne køkken, og den gamle kro fremstår med nyanlagte udearealer inviterende for forbipasserende. Succesen har smittet af på den øvrige by. Ved siden

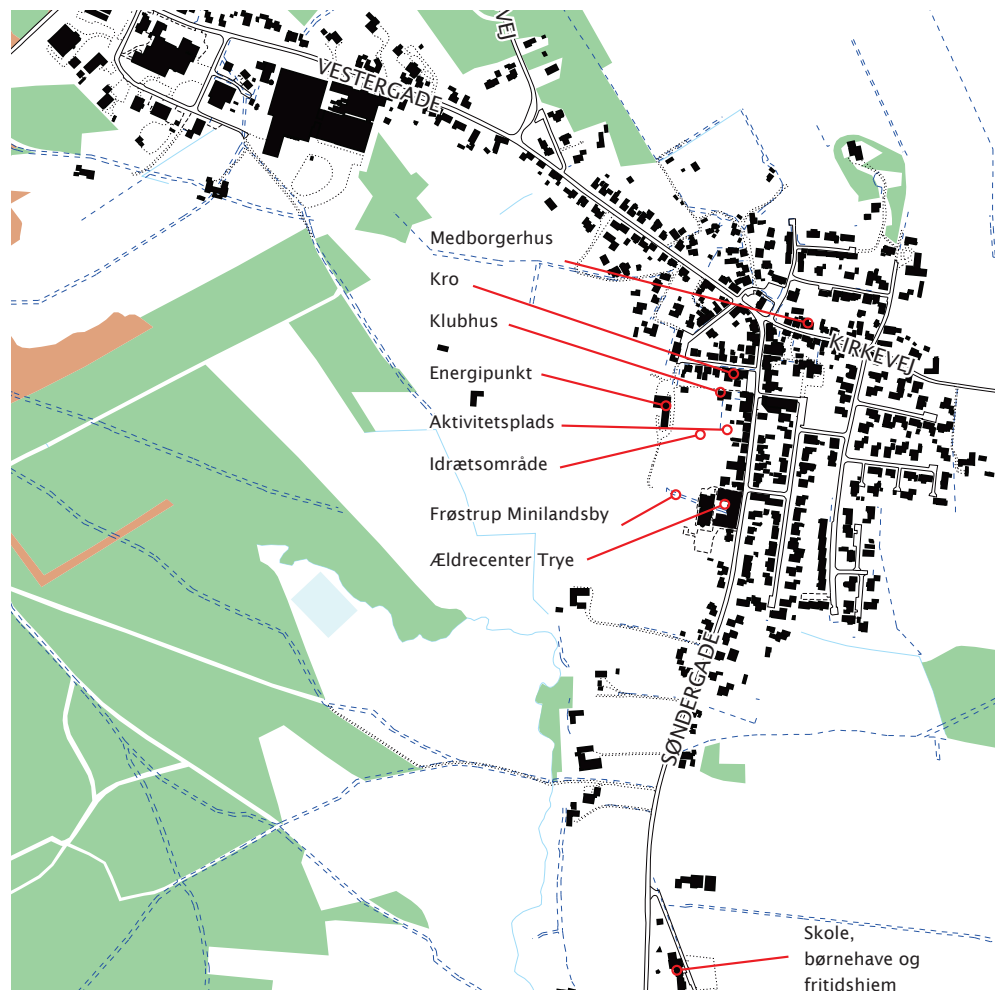
af kroen er et forfaldent hus revet ned, hvilket har givet plads til en ny aktivitetsplads. Og som kronen på værket er det efter afslutningen af Mulighedernes Land lykkedes at rejse 5,5 millioner til foderstofcentralen, der som nævnt skulle have været revet ned. I lagerhallen opstår nu Energipunkt Frøstrup, der bliver et laboratorium for alternativ energi med solceller, et testcenter for forskellige firmaers jordvarmeanlæg med 2.000 meter slanger i jorden og måske tillige en vindturbine. I den ombyggede kro skal der være energikurser, udstillinger mv. Dermed bliver der synergi til de mange besøgende til det "Nationale testcenter for havvindmøller", der ligger i Østerild Plantage få kilometer væk.

Samtidig indrettes udearealerne omkring siloen med sports- og legefaciliteter, som giver nye aktivitetsmuligheder for idrætsforeningen. Der er nu også økonomi til at istandsætte førstesalen på kroen, som i kulturhus-tankegangens ånd skal lægge plads til edb-kurser for ældre, lektieværksted for børn og unge, læseklubber, kortklubber, foredrag, studiekredse og meget mere.

Borgerne og kommunen

Thisted Kommune har fungeret som en aktiv samarbejdspartner igennem hele processen. Det har dog fra starten været afgørende for os, at det var landsbyen, som drev projektet frem. Borgerne har derfor spillet den afgørende rolle i det store ud-

viklingssamarbejde, som fandt sted imellem dem, Realdania og os. Og de har selv løst de konflikter, som er opstået undervejs. Vi har støttet udviklingen på områder, hvor vi har kunnet gøre en værdifuld forskel. Vi bakkede op om den reviderede ide med at lave et inkluderende kulturhus, vi har deltaget aktivt i udviklingen af projektet, og vi har frem for alt hjulpet med at få finansieringen til at gå op. Med penge fra fonde, kommune og stat har det været afgørende at hjælpe med at håndtere de forventninger og formelle krav, som har fulgt med pengene. Ligesom selve det at skaffe pengene i mange tilfælde har været vores arbejde. Det betyder dog ikke, at vi har administreret budgettet. Dette hænger sammen med, at det fra starten var en præmis for projektet, at det efter istandsættelsen skulle hvile i sig selv. Der fulgte med andre ord ikke et kommunalt driftstilskud med støtten til istandsættelse. Det var derfor oplagt, at foreningen selv havde ansvaret for budgettet til istandsættelsen – med os som sparringspartnere. På den måde har vi i fællesskab diskuteret, hvordan vi kunne få mest muligt ud af pengene. Et lille eksempel på resultatet af denne proces så vi, da det gamle loft i salen skulle rives ned. Foreningens medlemmer blev enige om, at det var spild af gode midler at bruge cirka 30.000 kr. på at få håndværkere til at gøre det. Det kunne de ligeså godt gøre selv. Det ville aldrig være lykkedes, hvis vi styrede projektet alene. I vores øjne ville

Frøstrup 2014

det slet ikke være muligt at gennemføre et projekt som det i Frøstrup uden et tæt og tillidsfuldt samarbejde mellem kommune og civilsamfund. Ingen af os har kræfter eller økonomi til det. Ved at skabe huset sammen, kan vi formå at lave fantastiske projekter for relativt små midler og med en organisering, som sikrer en langsigtet økonomisk bæredygtighed.

Enighed og bred opbakning

I Frøstrup tog det lang tid at blive enige om projektet, og en del borgere har formentlig undervejs overvejet, om vi nogensinde skulle komme i mål. Konsensus kan selvfølgelig ikke altid nås, og ønsket om konsensus kan i værste fald spænde ben for et godt projekt og en bæredygtig økonomi. Omvendt må vi også se i øjnene, at hvis en

landsby som Frøstrup kun kan overleve på sigt, hvis alle bakker op om projekter som 'Frøstrups nye samlingspunkt'. Er der for megen indbyrdes uenighed i en landsby med 700 indbyggere, vil det være svært at samle nok frivillige kræfter, og det vil være svært at overbevise fonde såvel som os i kommunen om, at det er en god ide at investere i landsbyens udvikling. Vi må dog samtidig se i øjnene, at en udvikling, som den i Frøstrup, oftest vil skabe usikkerhed og derigennem potentiel uenighed og konflikt. Vi må derfor være gode til at tage os den tid, byen har brug for til at tage de nødvendige diskussioner og nå til enighed. Måske skrider tidsplanen en smule, men det er helt afgjort det værd, hvis der til gengæld står en samlet by bag projektet. Behovet for lokal opbakning er afgørende for alle projekter på landet såvel som i byen. Men måske er det endnu mere afgørende på landet, hvor koncentrationen af mennesker er radikalt mindre end i byerne.

Betydningen af en bred opbakning handler desuden om projektets langsigtede bæredygtighed. Huset i Frøstrup kan kun fungere hvis meget store dele af driften og aktiviteterne drives med frivillige kræfter. Det betyder, at projektet er sårbart, hvis aktiviteterne står og falder med én ildsjæl.

► Nørre Vorupør havbad

Visualisering af Nørre Vorupør Havbad. Havbadet åbner juli 2014. Illustration: Preben Skaarup Landskabsarkitekter

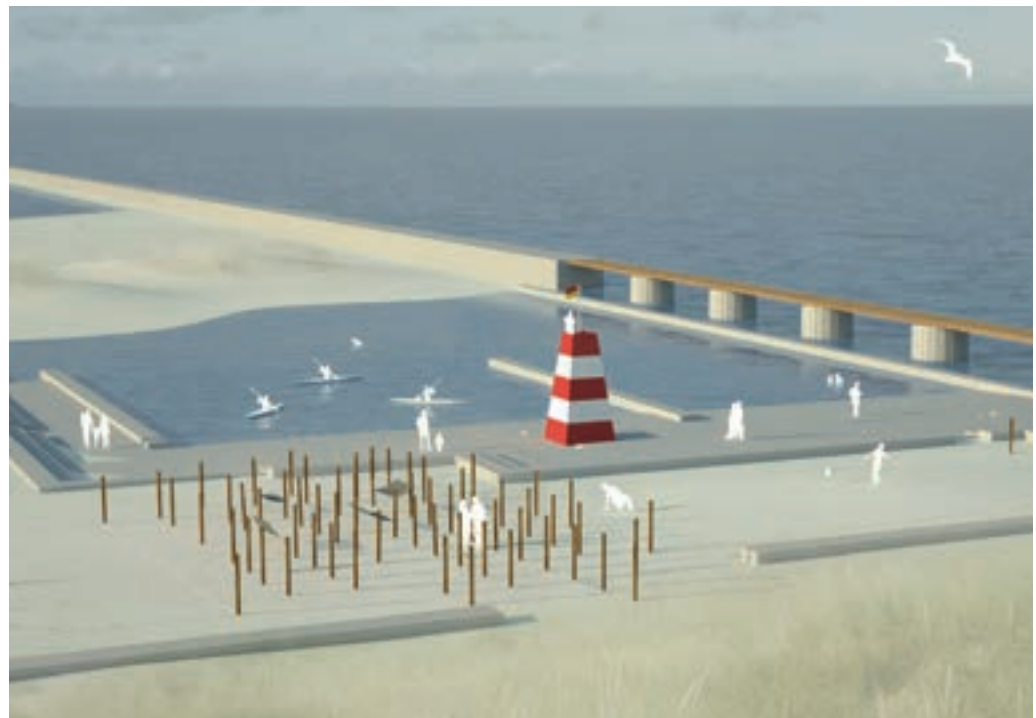
Med en bred opbakning og en god organisering minimeres denne risiko.

En promenade vokser

Nørre Vorupør startede ud med det måske mindste projekt i Mulighedernes Land. Nørre Vorupør var del af det større projekt 'Det gode liv ved kysten', som blev udviklet gennem en arkitektkonkurrence for Klitmøller, Krik og Nørre Vorupør. I Nørre Vorupør skulle arkitekterne tegne en 350

meter lang promenade også kaldet 'Foreningsvejen', som skulle forbedre fodgænger- og opholdsmuligheder i området omkring landingspladsen. I sig selv er Foreningsvejen et fint og betydningsfuldt projekt for Nørre Vorupør, men det har måske haft størst betydning i og med, at det banede vejen for en række andre projekter.

Sideløbende med udviklingen af Foreningsvejen slog en række gamle foreninger, der alle havde

interesser i landingspladsen, sig sammen i foreningen 'Nr. Vorupørs Fiskercompagni og Fiskeriforenings Fond'. Det gav mulighed for at stå sammen og løfte egne projekter i relation til Foreningsvejen. Den nye forenings første bedrift var at få penge til landingspladsen fra både Mærsk, Realdanias kampagne 'Stedet Tæller', Thisted Kommune og den lokale aktionsgruppe (LAG). I løbet af kort tid havde de således rejst otte millioner kr. til at istandsætte de gamle bygninger langs Foreningsvejen ved landingspladsen. Et arbejde som afsluttes i løbet af 2014.

Parallelt hermed udviklede der sig et projekt omkring den gamle mole. I forbindelse med ideindkaldelsen til Mulighedernes Land var den måske kortest formulerede ide blot: "Et havbad, måske i Klitmøller". Den ide skrev vi ind i arkitektkonkurrencen, som en mulighed for fremtidige etaper af 'Det gode liv ved kysten', og det vindende team placerede havbadet ved molen i Nørre Vorupør. Umiddelbart var projektet dog helt uden for rækkevidde. Molen var ejet af staten, den trængte til en gennemgribende istandsættelse, der var ingen penge afsat til badet og området, hvor det skulle anlægges, er klitfredet.

Pludselig opstod der dog en åbning. Staten kontaktede Thisted Kommune med et ønske om at

overdrage molen til kommunen efter en istandsættelse. I dialogen om overdragelse lykkedes det at få indarbejdet en forberedelse til et havbad i istandsættelsen af molen, hvorefter vi kunne gå i gang med at rejse flere penge fra fonde. Side-løbende blev Naturstyrelsen ansøgt om tilladelse til at anlægge havbadet på trods af klitfredningen. Det hele lykkedes, og i løbet af kort tid var et projekt, som ellers var helt uden for rækkevidde, blevet en realitet.

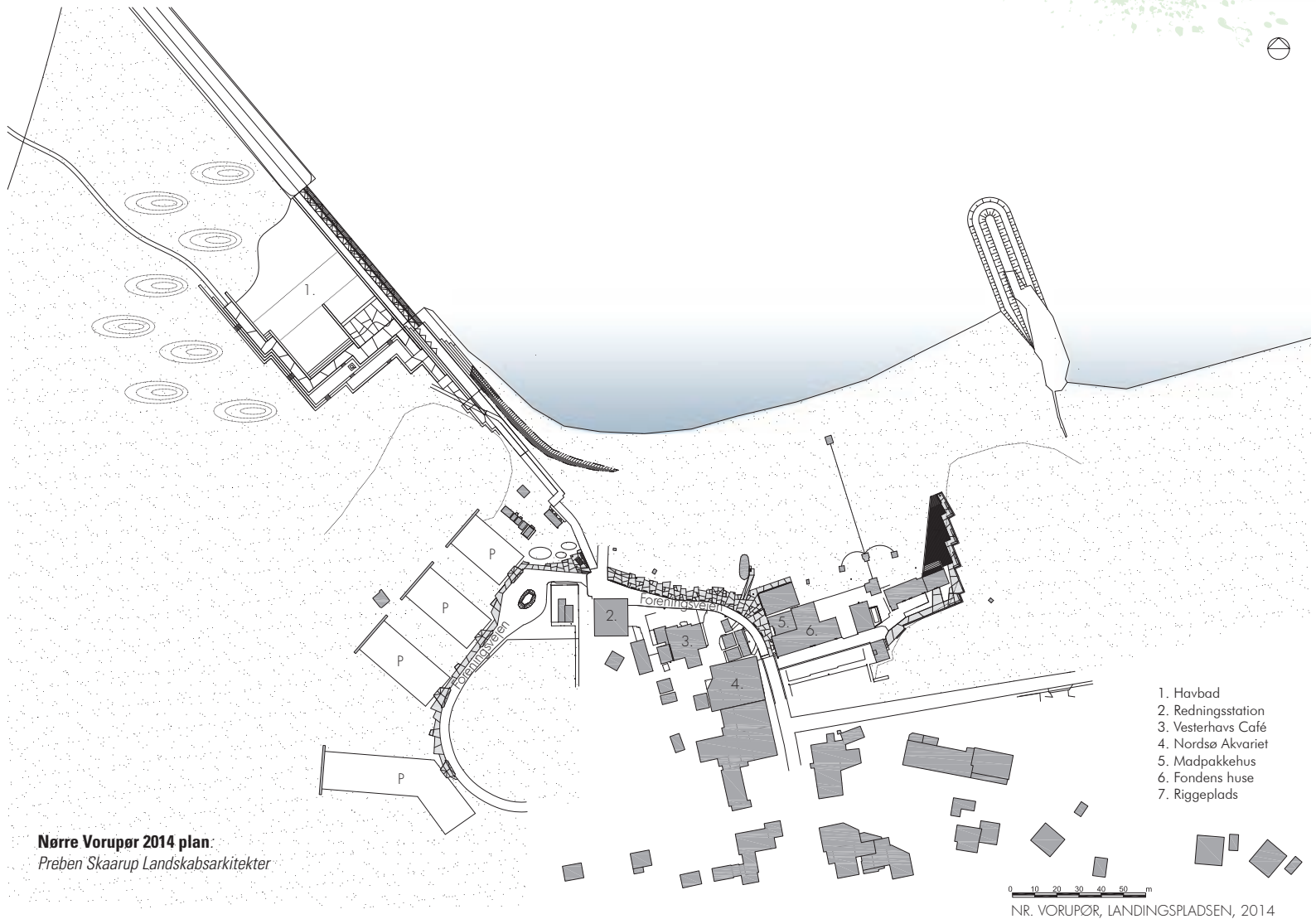
Kommunen som igangsætter

Nørre Vorupør illustrerer, på samme måde som Frøstrup, hvad der kan ske, når man først begynder at 'røre i gryden'. Foreningsvejen, som var en del af et større projekt og dermed også en arkitektkonkurrence, som vi fra kommunens side havde taget et stort ejerskab til, affødte en lokal proces omkring landingspladsen, hvor det som nævnt lykkedes at rejse imponerende otte millioner kr. I forlængelse hermed dukkede mulighed for at realisere havbadet op, en proces vi fra kommunens side også har ledet. I løbet af få år har en investering på omkring fem millioner kr. i Foreningsvejen udviklet sig til en samlet investering i omegnen af 40 millioner kr. Investeringer som kan blive endnu større, bl.a. har Nationalpark Thy peget på Nørre Vorupør som hjemsted for nationalparkens nye besøgscenter.

I modsætning til i Frøstrup, så har vi i Nørre Vorupør spillet en langt mere aktiv rolle. Foreningsvejen og havbadet er udviklet i tæt samarbejde med lodsejere, borgere og foreninger i Nørre Vorupør, men det har været os, som har drevet projekterne frem, og det er os, som står på mål for kvalitet og økonomi. Denne forskel har flere grunde. Den oplagte grund er, at promenader, toiletter og opholdsarealer er en del af de kommunale kerneydelser, der drives af Thisted Kommune. Men den måske vigtigste grund til vores engagement i Nørre Vorupør er, at bevaringsværdier og herlighedsværdier er større og vigtigere i Nørre Vorupør, end de er i Frøstrup. I Nørre Vorupør er bevaringsværdierne således beskyttet gennem en bevarende lokalplan, byen er kommunens største turismedestination og rummer kommunens største sommerhusområde. Vi har derfor været nødt til at sikre os, at den æstetiske kvalitet i projektet spiller sammen med stedets landskabelige og kulturhistoriske kvaliteter. Det har vi bl.a. gjort ved i et tæt samarbejde med Realdania at gennemføre den omtalte arkitektkonkurrence og ved at prioritere midler til, at arkitekter har kunnet lede arbejdet.

Det ene tager det andet

Den måske vigtigste erfaring er, at ét projekt som oftest baner vejen for flere, fordi projekterne giver

borgerne en stolthed og en tro på, at de kan være med til at gøre en forskel, og fordi kommunens og eksempelvis fondenes opmærksomhed rettes mod stedet. Der opstår et momentum, hvor ting kan ske. I Frøstrup og i Nørre Vorupørs nye forening, der stod for istandsættelsen af husene på landingspladsen, opbyggedes der en optimisme

og organisatoriske evner til at kunne skabe en forandring.

I faglige diskussioner om yderområdernes udvikling hører vi ofte et argument om, at vi er nødt til at give ansvaret tilbage til borgerne, fordi det offentlige ikke har midler til at engagere sig i

samme omfang som før. Lad falde hvad ej kan stå. Ud fra vores erfaringer, så virker den tilgang dog unuanceret. Som Foreningsvejen og havbadet i Nørre Vorupør illustrerer, så handler det ikke alene om at give stafetten videre til borgerne, men om at skabe udviklingen sammen. Nogle projekter kræver, at vi i kommunen går forrest og løfter

en stor del af ansvaret, fordi vi som med havbadet kan se, at det er en god langsigtet investering, der kan stimulere den lokale udvikling og sætte Thisted på landkortet. Projektudviklingen sætter os dog stadig i en helt anden rolle end den, som den klassiske embedsmand spiller. Vi skaber stadig sammen med borgerne – nogle gange går de forrest og vi bakker dem op, andre gange er det omvendt.

I forhold til det at drive et projekt er den måske vigtigste erfaring, at succeskriteriet ikke alene skal være at afslutte et projekt inden for tid og budget, men også at projektet så vidt muligt skal bruges til at skubbe flere i gang. Dette aspekt kan vi ikke planlægge os til. Udviklingen i Frøstrup såvel som Nørre Vorupør er endt helt andre steder, end vi fra starten havde forestillet os, endsige tur-det drømme om. I Thisted Kommune har vi skullet være klar til og ikke mindst turdet gribe de muligheder, som er opstået undervejs. Det kræver, at vi har en god føling med lokalsamfundet, at lokalsamfundet har tillid til os, og så kræver det tid, masser af tid. Men som historierne i denne artikel forhåbentlig viser, så er det en god investering, når kommunen sammen med lokalsamfundene får udviklingen til at rulle. ■

► **Vorupør foreningsvej og båd**

Foreningsvejen med siddeplinte i forgrunden og med adgang til museums-kutteren. Det rød-hvide minifyr er en lampetype, udviklet specielt til projekt "Det gode liv ved kysten". En tilsvarende står også i Klitmøller og i Krik.

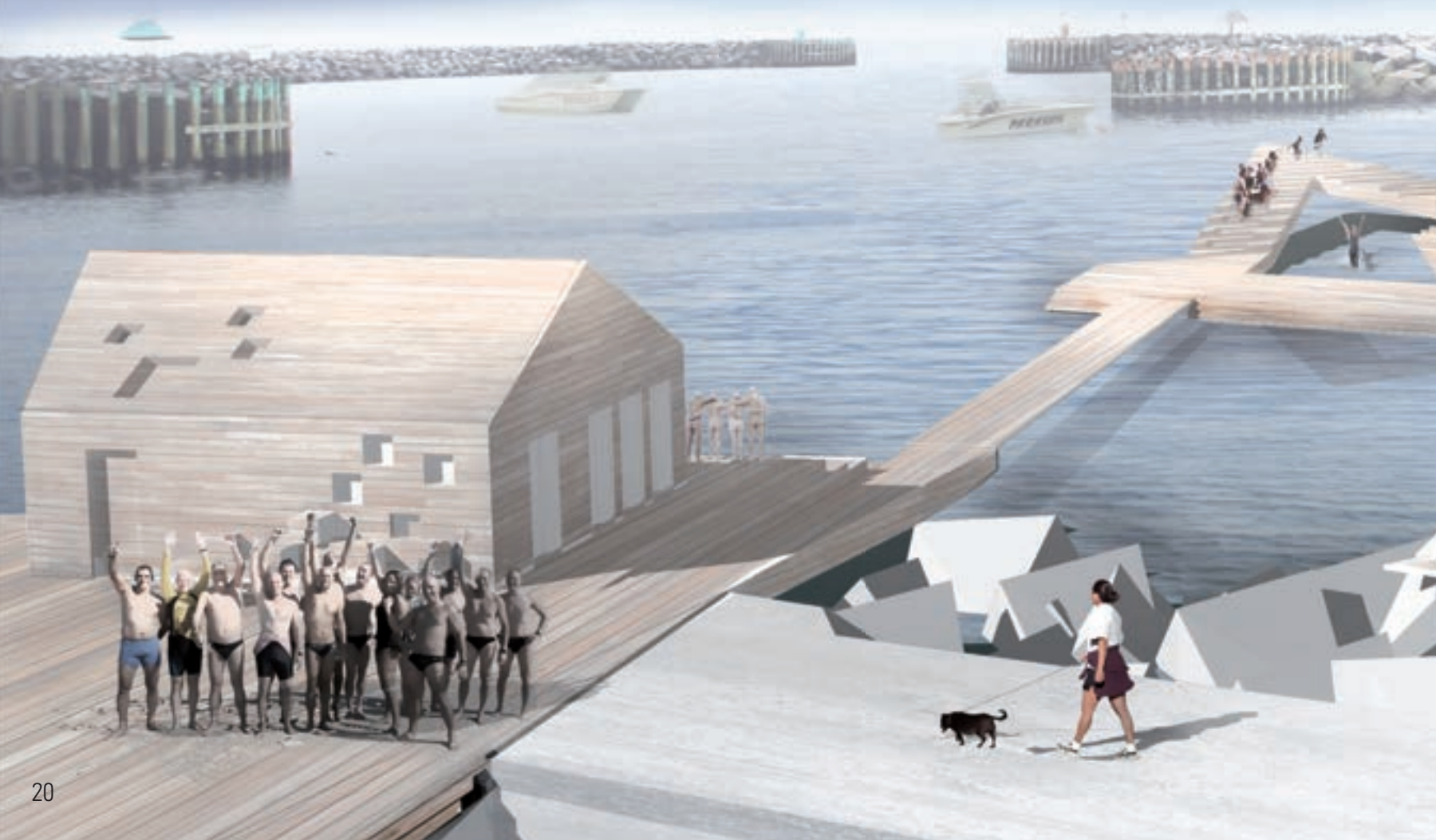

ARKITEKTUR KAN BANE VEJEN...

Hvordan kan arkitektur bidrage til at transformere og styrke identitet, tiltrække aktiviteter og engangere lokale brugere? - Et interview med arkitekterne Vivi Granby og Gugga Zakariasdottir fra Bornholms Regionkommune. Af Signe Sloth Hansen

Mange steder og bygninger i yderområderne har mistet deres oprindelige funktion og er enten lukkede og forladte eller taget i brug til nye formål, som de ikke var tænkt til. Med et helhedsblik på et steds potentialer – både de fysiske, historiske og sociale – kan ny arkitektur bidrage til at transformere stedet, styrke dets identitet og tiltrække nye aktiviteter og nye brugere. Nøglen til det vellykkede er ifølge to dedikerede planlæggere på Bornholm en tæt koordinering og inddragelse af kommunale planstrategier, lokale interesser og udefrakommende faglige kompetencer. Her for-

tæller de to planlæggere om erfaringerne fra tre projekter på Bornholm.

Granithistorie og havn vækkes til live

'Hammerhavn er eksempel på, hvordan et beskedent men markant nybyggeri og genopretning af et havneanlæg kan vække et steds karakter til live,' siger Vivi Granby, arkitekt i Bornholms Regionskommune. Den oprindelige udskibningshavn for granit er siden 1970'erne taget i brug af lokale og turister til andre formål. Men havnen var nedslidt og matchede ikke stedets storslåede

beliggenhed og de op mod 100.000 besøgende, der hvert år lægger vejen forbi den lille perle på det nordlige Bornholm. Da Bornholm indgik partnerskab med Realdania om Mulighedernes Land, blev havnen udpeget som potentialeområde. Tilingen var god, da kommunen samtidig lancerede en satsning på udvikling af øens friluftsliv og igangsatte en proces med at udarbejde en ny lokalplan for Hammerhavn. Det banede vejen for, at et konkret projekt kunne igangsættes. Kommunen gik i dialog med alle havnens brugere for at afdække behov for faciliteter og ønsker til det

fremtidige havneområde. Forslag og ideer fra planprocessen indgik efterfølgende i programmet for en arkitektkonkurrence om en ny helhedsplan og et nybyggeri på havnen.

Planlægning på tværs

Projektet i Hammer Havn er resultatet af en kommunal planproces, hvor det er lykkedes at samle og koordinere kommunale og lokale interesser, forskellige fagligheder og projektmidler i et fælles formål, der handlede om at udvikle Bornholms friluftsliv. 'Et gennemgående ønske fra kommunens side har været at skabe rammer for fællesskab og uformelle møder mellem besøgende og lokale brugere. Det har naturligt stødt på skepsis og modstand, men de arkitektoniske og funktionelle forbedringer, der er skabt, har vendt stemningen og styrket det lokale miljø,' fortæller Vivi Granby. Med vinderforslaget, af CUBO Arkitekter, er skabt et havnemiljø, der understøtter og videreudvikler både turismen og foreningslivet. Det nyopførte lille bygningsensemble, som multihus og servicefunktioner tilsammen udgør, har med sit selvstændige udtryk og enkle former, materialer og farver formået at indpasse og underordne sig den større skala – og samtidig trække overskrifter og skabe lokal debat. 'Der var meget delte meninger om de nye huse i starten, men de har tilført havnen et nyt hjerte. Husene er blevet et ikon for stedet og frem for alt har de samlet og styrket det liv, der er på havnen', forklarer Vivi Granby.

Hasle Havnebad

Ideen om et havnebad i Hasle blev først afprøvet i midlertidig form ved hjælp af en simpel udspringsponton. Det blev en stor succes og gav grobund for etableringen af et egentligt havnebad, tegnet af White Arkitekter. Illustration: White Arkitekter

Nytilflyttere

Forud for og under byggeprocessen har der været tæt dialog med havnens bådelaug og kioskforpagter, som er omdrejningspunktet for livet på havnen. 'Inddragelsen af de folk, der var her på stedet i forvejen, har været helt afgørende, for projektet. Det er dem, der er livsnerven. Uden dem, er her ikke noget at komme efter,' siger Vivi Granby. I processen blev kajakklubben i Sandvig, der ligger et par kilometer fra Hammer havn, opmærksom på nybyggeriet. De stod og manglede klubfaciliteter og er nu en del af det samlede klubmiljø, der deles om de nye faciliteter. Med nybyggeriet er havnen blevet en stærk base for friluftslivet. Multihuset med den særlige beliggenhed benyttes i dag både af lokale brugere med relation til havnen, og af besøgende og foreninger fra hele øen foruden løbere, dykkere, børnehaver, dagplejere og skoler, som færdes i området hele året. I 2013 har nye sportseventsarrangører desuden valgt at pege på Hammer havn som ramme om deres arrangement.

En ny fortælling om Bornholm

Det er ikke kun rammerne for friluftsliv, der har fået et løft men også kulturhistorien i området. Et tæt samarbejde med Bornholms Museum har resulteret i en afdækning af den samlede bornholmske industrihistorie knyttet til stensludning, som formidles gennem bl.a. skolemateriale, hjemmeside, applikationer, nye ruter i landskabet og i det nye multihus på Hammer havn. Set i et større Bornholmsk perspektiv forventes projektet at skabe synergi med bl.a. det nye besøgscenter ved Hammershus samt bidrage til at skabe nye fortællinger om Bornholm som destination. Dermed har projektet ikke bare givet Hammer havns fysiske rammer og faciliteter et løft, men er led i

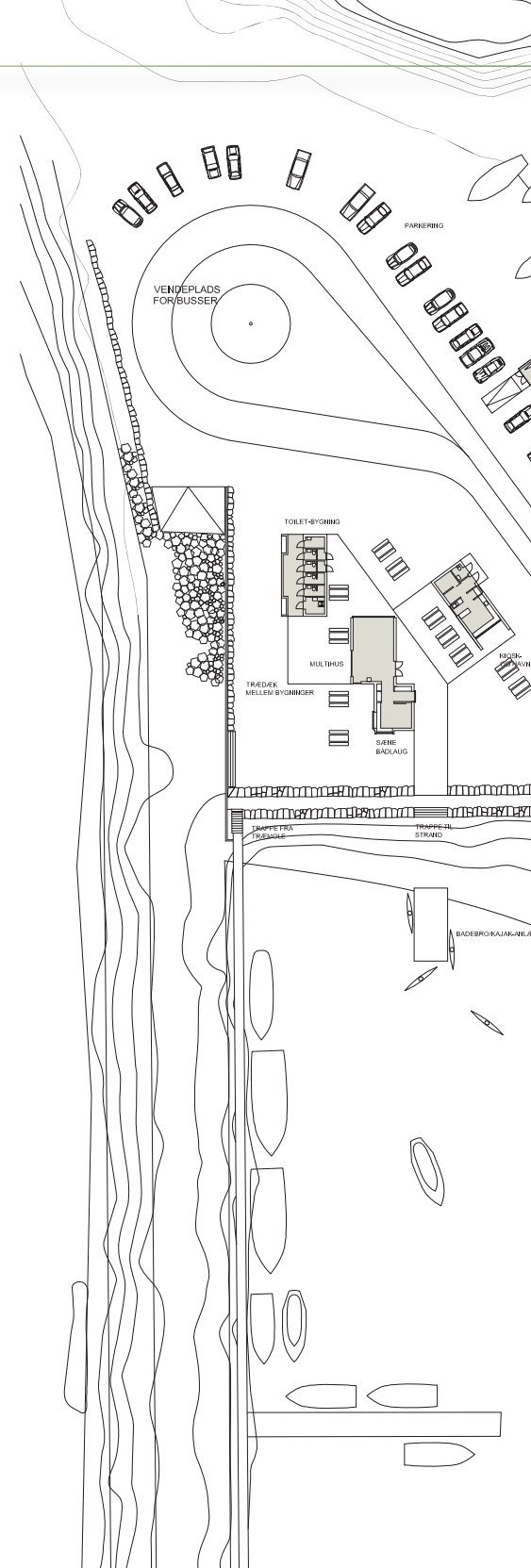
en strategisk satsning på formidling af granithistorien på det nordlige Bornholm. Bornholm, der ellers er kendt for bolsjekøgeri, glaspusteri og lokale fødevarer, kan måske med stenindustriens lokalt forankrede historie appellere til et andet publikum og skabe grobund for nye oplevelser og aktiviteter på solskinsøen.

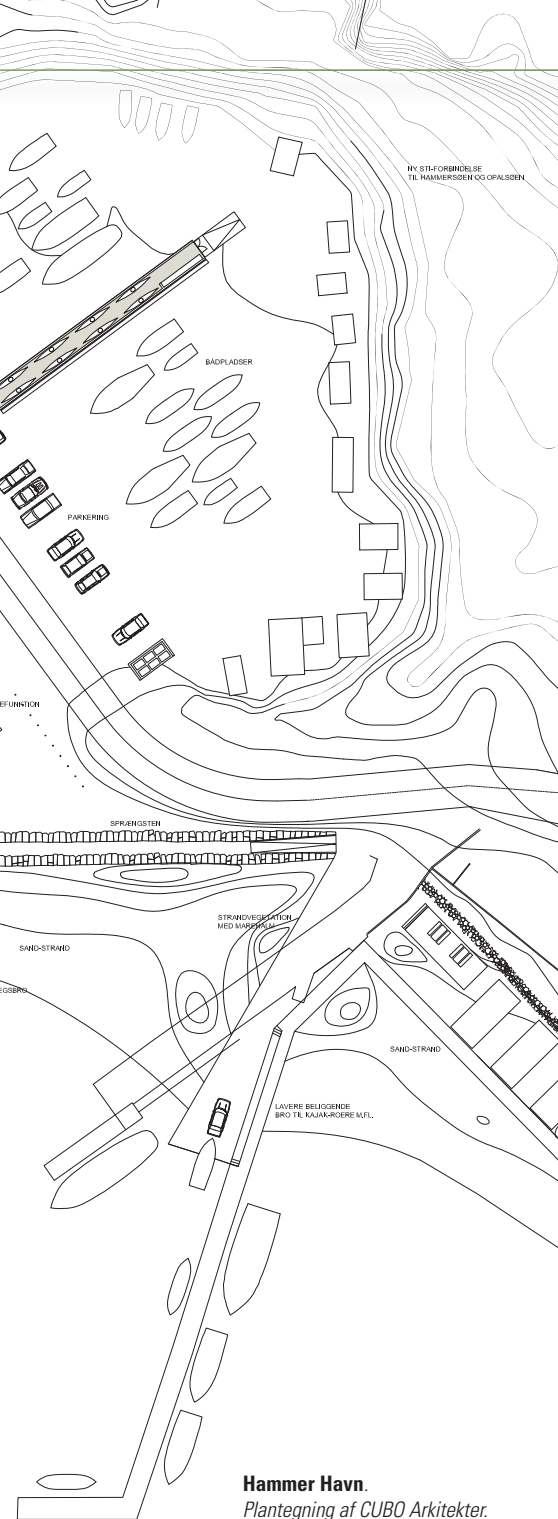
Fiskerihavn haves – nye funktioner søges

Lidt syd for Hammer havn ligger Hasle Havn. Siden 1980'erne har havnen med sine 97.034 kvadratmeter stået som et trist vidnesbyrd om fiskeriets sammenbrud. Med et relativt enkelt arkitektonisk greb er stedets identitet og funktion i dag ændret markant. Et nyt havnebad og bearbejdning af kajkanter og nye opholdsfaciliteter på havnen har forvandlet Hasle Havn fra nedlagt fiskerihavn til samlingspunkt, et attraktivt byrum og badehavn. Omdannelse af havnearealer og sænkning af kajkanter, hvor kajernes gamle granitbelægninger er gendannet, har forbedret havnens funktioner og givet den et mere imødekomende udtryk med udgangspunkt i havnens historie og særlige karakter. 'Hasle havnebad er med sin unikke arkitektur ikke bare blevet et bade- og opholdssted for hele øen og øens turister, men også et vartegn som folk besøger, og et sted hvor solnedgangen kan opleves ud over Østersøen. Det har skabt en 'reason to go' i Hasle,' siger Gugga Zakariasdottir, arkitekt i Bornholms Regionskommune.

Udvikling oppefra og nedefra

Kommunal planlægning og arkitekturpolitik blev integreret i en demokratisk proces, hvor rigtig mange borgere fra Hasle og omegn deltog. 'Det, at vi havde både friluftsstrategi, arkitekturpolitik og lokalplan med i processen med borgerne gav os et godt værktøj i forhold til at prioritere

Hammer Havn.
Plantegning af CUBO Arkitekter.

og kvalificere udformningen af de fysiske rammer,' fortæller Gugga Zakariasdottir og understreger, at transformation tager tid, især når det indebærer omdannelse af et sted fra industri til rekreativ brug på et forholdsvis stort område som Hasle Havn. 'Der opstår utålmodighed blandt borgergrupper, fordi der er langt fra den første workshop, hvor ideer bliver diskuteret, og frem til at projekterne bliver udført. Det er vigtigt, at der afsættes faglige ressourcer til at formidle projektet undervejs og inddrage borgerne i hele processen,' siger Gugga Zakariasdottir.

Et springbræt, der betalte sig

Ideen om et havnebad blev først afprøvet midlertidigt ved hjælp af en simpel udspringsplatform. 'Forsøget gav projektet en forankring lokalt og skabte samtidig en god argumentation for, at 'ja, det er værd at investere i et havnebad her,' siger Gugga Zakariasdottir og uddyber: 'De nye fysiske rammer skal fyldes ud, og det er kun de lokale foreninger og byens borgere, der kan gøre det. Det er i høj grad sket i Hasle, hvor der er blevet arrangeret aktiviteter og events hele året rundt.' De nye tiltag og investeringer i infrastruktur på havneområdet har også ført til private investeringer i nedslidte, funktionstomme erhvervsbygninger. Livet omkring små fiskekuttere, håndværksvirksomheder, nye servicefaciliteter og kultur- og rekreative aktiviteter har skabt nyt liv og ny værdi på Hasle Havn. 'Hasle By er ikke længere den by, man kører eller cykler forbi. Det er blevet et udflyttsmål for turister og beboere fra hele øen. Havnebadet har givet Hasle By en ny identitet, og byen er igen blevet et sted, hvor man har lyst til at bo, besøge og investere i,' siger Gugga Zakariasdottir.

Fredning og fornyelse

Midt mellem Hammer Havn og Halse Havn ligger

et imponerende klippelandskab, Ringebackerne, der indtil for nylig husede et af NCCs store stenbrud. Med enkle greb og respekt for naturen og kulturhistorien er det tidligere industrilandskab omdannet til multifunktionelt uderum for natur og friluftsliv. De resterende industrianlæg til granitbrydningen omfatter en pier og en kælder i beton indbygget i en skrænt til det tidligere knuseværk. Pieren er i dag rekreativt område for de lokale beboere i Vang og en attraktiv ramme om nye events som et årligt beach party og sammenrystningsture for virksomheder og organisationer. I selve granitbruddet, der er fredet, er skabt et naturrum og et udsigtspunkt, for områdets brugere og besøgende. 'Med projektet er der skabt fysiske rammer for friluftsliv på land og ved havet, som det nu er op til brugerne og naturen at indtage – og der er allerede gode tegn på, at det vil ske,' fortæller Vivi Granby.

Utraditionelt samarbejde har skabt bredt ejerskab. Projektet i Ringebackerne tog sin begyndelse i et visionært indlæg fra Friluftsrådet på Bornholm i debatperioden forud for kommuneplan 2009. Her bød de op til samarbejde om tre større projekter til forbedring af Bornholms friluftsliv, heriblandt granitbruddene ved Vang. Siden fulgte et eksemplarisk privat/offentligt samarbejde mellem den tidligere ejer NCC Roads og Bornholms Regionskommune omkring områdets overdragelse til kommunen og dets videre udvikling. Det viste sig hurtigt, at det ikke var nogen nem opgave kommunen havde fået overdraget. 'Debatten om Ringebackernes anvendelse har rødder der går mere end 30 år tilbage, hvor brydningsret og naturfredningsinteresser kolliderede. Flere fredningssager har siden genoplivet interessermodsatningerne,' fortæller Vivi Granby. Historikken var fra start

nærværende i projektet, og samtidigt krævede de særlige rammebetingelser, fredningen og den kystnære beliggenhed, en række dispensationer, for at projektet kunne gennemføres. Ventetiden viste sig imidlertid at få positiv effekt, da det medvirkede til, at de forskellige interessenter viste evne til at samarbejde, justere projektet og indgå kompromisser. 'Gennem dialog har alle fået en aktie i resultatet, og alt tyder på, at vi vil se bredt ejerskab til området,' fortæller Vivi Granby. Mange mindre greb forstærker og fornyer stedet. Resultatet af den grundige dialog i processen og stedets særlige rammevilkår er et nænsomt forvandlet område, der med flere enkle installationer og forbedringer har gjort Ringebakkerne til et eventyrligt og storslået friluftslandskab. Vang

Pier er omdannet til rekreativt kystnært område med faciliteter for lystfiskere, strandgæster og dykkere. Dækmolen er sænket og en promenadevej anlagt, hvorfra Bornholms unikke klippekyst kan opleves. Også landfæstet er ændret, så kajaker og småbåde kan passere tæt ved land, og for at få bedre vandudskiftning nærmest kysten. I Vangbruddet er materialer fra det tidligere industrianlæg fjernet, så centrale klippevægge fremtræder mere markant, og der er skabt en sø, der har styrket betingelserne for fuglelivet på et stort klippeparti. Søen styrker samtidig den landskabelige oplevelse af stedet og har en vigtig funktion i forhold til opsamling af regnvand fra det højere liggende terræn. Der er skabt informationer om historie, kultur, natur, fugleliv og

aktivitetsmuligheder i området på apps, hjemmesider og plancher, og tre mærkede ruter, og et mountainbike-spor viser vej rundt i det fredede område, der ud over stenbruddene også omfatter to sprækkedale og klippekyst. Et særegent naturrum er skabt af arkitekterne GWITT og ATSITE diskret indpasset i det eksisterende industrilevn og i terrænet. Bygningen ligger centralt i forhold til ruterne i området, er et markant sted på ruten og fungerer som mødested, udendørs undervisningsrum og overnatningssted. Mole og brud har tiltrukket stor opmærksomhed, og et utal af arrangementer med natur, friluftsliv, bevægelse og kunst i fokus har haft positiv afsmittende effekt på lokalsamfund og turismen generelt. ■

Hammer Havn:

Med en inddragende planproces og et nyt bygningsensemble, tegnet af CUBO Arkitekter, er skabt et havnemiljø, der understøtter og videreudvikler Bornholms friluftsliv, turismen og foreningslivet i Hammer Havn. Foto: Vivi Granby

SMÅ PROJEKTER KAN FÅ STOR BETYDNING

Planlægning gennem større eller mindre projekter, der ofte er delvist eksternt finansierede, er i dag et vilkår for mange kommuner, ikke mindst i yderområderne. Hvis de enkelte projekter indgår i et strategisk perspektiv og bliver til i samarbejde med lokale aktører, kan de tilføje mere værdi til kommunens udvikling end deres omfang tilsiger.

Af Anne Tietjen og Gertrud Jørgensen

Thisted Kommune er et af de yderområder i Danmark, som er plaget af fraflytning, befolkningstilbagegang, faldende boligpriser, tomme huse og vanskeligheder ved at tiltrække personale med specialiserede kompetencer som fx speciallæger til sygehuse. Det gælder især i kommunens landdistrikter, hvor mere end 70 % af befolkningen bor. Men Thisted råder også over særlige potentialer: Lange kyststrækninger med unikke bølgeforhold for windsurfing og en unik natur i Danmarks første Nationalpark fra 2007. Disse stedbundne resurser og potentialer har dannet udgangspunkt for strategisk planlægning i Thisted Kommunes landdistrikter.

Små projekter med stor strategisk effekt

Det gode liv ved kysten er ét ud af seks strategiske projekter, som blev til gennem planlægningsinitiativet Mulighedernes Land fra 2007-2012 i partnerskab mellem Thisted Kommune og

Realdania. Projektet resulterede i relativt små fysiske tiltag omkring landingspladserne i kystbyerne Klitmøller, Vorupør og Krik: et nyt klubhus til surfere, handicapvenlige strandpromenader, et havbad og et beboerhus med udvendige faciliteter for surfere og andre friluftsfolk til en samlet byggesum på 38,5 mio. kr.

Det lyder umiddelbart ikke af meget. Men udover de umiddelbare funktionelle og æstetiske forbedringer har disse små projekter haft større strategisk effekt end deres omfang egentlig tilsiger: Lokalt har de skabt nye anvendelser, aktiviteter og oplevelser. Delprojekterne har også skabt dialog og synergi mellem surfere og fiskere, brugergrupper som før har været i konflikt med hinanden. Regionalt har de parallelle interventioner synliggjort det gode liv ved kysten på tværs af tre kystbyer. Vores interviews med lokale projektdeltagere viser en styrket identitet og fælles forståelse af mulighederne for projektudvikling med udgangspunkt i stedbundne potentialer. Udover kommunens grænser har samarbejdet med surfernes initiativ Cold Hawaii genereret stor medieopmærksomhed og således haft en klar brandingeffekt for Thisted. Endelig har samarbejdet omkring projekterne skabt handlekraftige lokale aktør-netværk, som allerede har genereret et følgeprojekt i Vorupør (beskrevet andetsteds i dette nummer af Byplan).

Samlet set har projektet bidraget til opbygningen af social kapital, fælles identitet, lokal stolthed

og ekstern branding. Det har fået "udviklingen til at rulle" og på denne måde skabt større tilpasningsdygtighed og grobund for bæredygtig udvikling i kommunen.

I vores forskningsprojekt har vi taget udgangspunkt i, at vi her har at gøre med en succeshistorie. Det har altså ikke været et formål at vurdere projektet, men derimod har vi ønsket at 'kigge ind i maskinrummet' på processen for at forstå, hvordan og hvorfor resultatet opstod og blev som det blev. For at opnå denne forståelse har vi fundet det nyttigt at se projekterne i sammenhæng med processen som et eksempel på strategisk planlægning, og vi har særligt fokuseret på de aktør-netværk, som har båret projekterne frem.

Helt konkret har vi gennemgået internt og offentligt, skriftligt projektmateriale og relaterede kommunale strategier og planer fra 2006-2012, suppleret med interviews med nøglepersoner fra kommunens planafdeling, lokale nøgleaktører, samt fondens projektansvarlige.

Projekter og aktør-netværk

Den tyske forsker, Martin Kühn, har udviklet en model for strategisk planlægning, som vi har fundet brugbar til at beskrive processen i Thisted¹, se fig. 1. Strategisk planlægning ses her som et samspil mellem på den ene side en strategisk vision, og på den anden side projekter, der udføres i samarbejde mellem forskellige aktører. Projekter er kun strategiske, når de udfylder den strate-

giske vision, som til gengæld kan være ganske overordnet, men løbende udvikles og gentænkes med gennemførelsen af de enkelte projekter.

Planlæggerens rolle i en sådan planlægning er ikke rent teknisk, men kræver en ny form for 'relationel' professionalisme: at facilitere samarbejde, at bidrage til at integrere forskellige aktørers viden, både ekspertviden og lokal viden, og at arbejde på tværs af forskellige geografiske skalaer både på visions- og projektniveau². Det handler kort sagt om at iværksætte et produktivt samspil mellem mennesker, steder og projektideer i et strategisk perspektiv.

Aktør-netværk -studier som analysemetode

For at kaste lys over hvordan præcist disse produktive relationer bliver opbygget og omsat til strategiske projekter, har vi benyttet os af aktør-netværks teori (ANT).

Aktør-netværks studier er en metode til at analysere, hvordan komplekse netværk af aktører

(mennesker, genstande og ideer) konstrueres for at opnå et særligt mål³. Det kunne fx være et strategisk mål om udvikling i et udkantsområde. Netop fordi ANT inddrager både mennesker, fysiske genstande og ideerne om dem som *aktører* i en proces, finder vi det brugbart i forbindelse med fysisk og strategisk planlægning, hvor forestillinger om fremtiden og materialiseringen af forestillingerne i fysiske forandringer er afgørende.

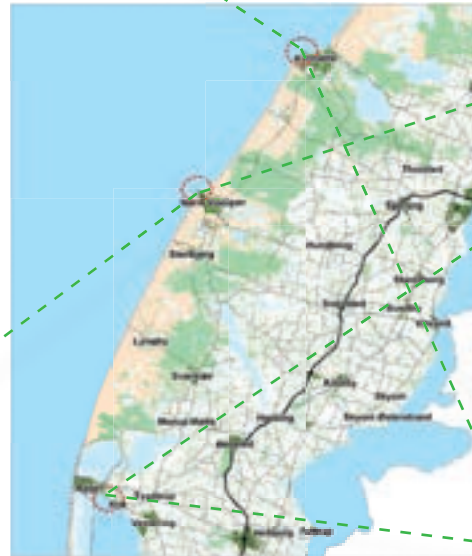

Fig. 1. Det gode liv ved kysten: Fra venstre til højre: beliggenheden af de tre kystbyer Klitmøller, Vorupør og Krik i Thisted Kommune (røde cirkler); luftfotos af de tre projektområder, og indtryk fra de realiserede projekter i kystbyerne i Klitmøller (øverst), Vorupør (midt for), and Krik (nederst). (Kilde: Thisted Kommune og egne fotos)

Aktør-netværks teorien arbejder med en række specifikke begreber, der ikke helt dækker den daglige forståelse af ordet. Disse begreber er derfor kort forklaret og sættes i kursiv i det følgende. Det første eksempel er *aktør*, der i ANT-sprog ikke bare dækker menneskelige aktører, men som

nævnt også ideer og genstande, der ses som ligeværdige forandringsagenter i kraft af, hvad de gør ved hinanden. *Netværk* forstås som dynamiske samlinger af aktører omkring et fælles mål eller i vores tilfælde et strategisk projekt.

Oversættelse i fire faser

Med ANT kan vi forstå en strategisk planlægningsproces som en *oversættelse*, en proces i fire faser som sammenkæder udviklingen af et projekt med opbygningen af de aktør-netværk, som er nødvendige for at realisere projektet⁴ (fig. 2):

1. I *problematiseringsfasen* (problematization) definerer man den strategiske vision og et sæt aktører – mennesker, steder, interesser – som er berørt af de definerede formål.
2. I *tiltrækningsfasen* (interessement) samler man aktørerne og udvikler og konkretiserer projektformålet gennem forhandling med aktørerne. På denne måde udkrystalliserer man samtidig konkrete projekter og nødvendige aktører.

3. I *indrulleringsfasen* (enrolment) fastlægger man en konkret og bindende projektplan samt de aktive projektdeltagere.
4. *Mobiliseringsfasen* (mobilization of allies) afslutter forløbet med implementeringen af projekterne og et realiseret samarbejde mellem projektdeltagerne.

I praksis er disse faser ikke klart adskilte, men de første er forudsætning for de sidste, og særligt *tiltrækningsfasen*, der bygger bro mellem den oprindelige problemformulering og de endelige projekter, er af afgørende betydning i en strategisk planlægningsproces.

Følg aktørerne

Oversættelsesmodellen åbner op for en ny måde at studere sammenhængen mellem strategisk proces og resultat: Projekter ses her ikke kun som et produkt, men også som et omdrejningspunkt for at skabe og vedligeholde aktør-netværk. En analyse af oversættelsen fra strategisk idé til konkret projekt kræver derfor, at man

følger de aktører, der er involveret i processen med særligt fokus på de *udvekslinger* (controversies), de har med andre aktører.

Ved at undersøge hvordan vage hypoteser om projektideer og relevante aktører udvikler sig til konkrete projekter og aktive projektdeltagere, får man øje på de nye netværk, der opstår i tilknytning til projekterne. Resultaterne bliver på denne måde udvidet fra de umiddelbare fysisk-funktionelle forandringer til projektets strategiske effekt i form af de aktører, som er knyttet til projektet og som også kan komme i spil i nye strategiske planlægningsopgaver.

Det gode liv ved kysten

Ved opstart af Mulighedernes Land i marts 2007 formulerede Thisted Kommune en meget bred strategisk vision om at styrke bosætning og turisme i landdistrikterne. Ideen var at bevare og styrke eksisterende kvaliteter og potentialer gennem målrettede, fysiske projekter. Om end de ikke blev nævnt eksplicit, indgik der fra starten en række aktører i denne vision: Landsbyernes beboere som forventedes at være interesserede i det fysiske lokale miljø, bevaring af kulturarv samt netværkssamarbejde med andre landsbyer; turister og friluftsfolk der forventedes at være aftagere af aktiv naturturisme; eksisterende bygninger og kulturmiljøer som forventes at bidrage til kvaliteten af det fysiske miljø; samt landskab og natur, der forventedes at udgøre grundlaget for naturturisme og friluftsliv. Kystbyerne og ideer om det gode liv ved kysten var på dette tidspunkt ikke i fokus endnu.

Tiltrækningsfasen

Med udgangspunkt i visionen om turisme og bosætning iværksatte kommunen en række aktivite-

ter for at udvikle konkrete projekter og identificere og engagere de nødvendige aktører – ikke mindst borgere og organisationer i kommunen – i projektudviklingen. Tiltrækningsfasen varede i alt 3 år, dvs. mere end halvdelen af den samlede projektperiode, og faldt i fire delfaser: (1) udforskning af muligheder, (2) strategisk gentænkning, (3) forhandling og (4) konkretisering.

Udforskning af muligheder

For at udforske projektmuligheder gennemførte Thisted Kommune en bosætnings- og turisme-analyse og udarbejdede et katalog over alle landsbyer i kommunen med deres styrker, svagheder og potentialer. Helt centralt stod imidlertid en åben indkaldelse af projektideer fra borgerne. Ni borgermøder blev gennemført i samarbejde med Landsbygruppen Thy og i tæt parløb med udviklingen af kommunens landdistriktspolitik. Alt i alt deltog ca. 600 borgere i disse møder.

I oktober 2007 modtog kommunen over 100 projektideer, som senere skulle blive til seks strategiske projekter, herunder Det gode liv ved kysten: Hele 17 projekter stammede fra de tre kystbyer, Klitmøller, Vorupør og Krik. Flere af disse ideer var udarbejdet af surfaktivister og relateret til en omfattende Cold Hawaii masterplan, som de havde udarbejdet i sommeren 2007.

Strategisk gentænkning af projektideer

Næste skridt var at evaluere de mange projekti-deer og bundte nogle af dem i et strategisk perspektiv. Det blev samtidig basis for at gentænke projekternes strategiske ramme i en indsnævret kreds af centrale aktører. Koordinationsgruppen med aktører fra Realdania, Thisted Kommune og Landsbygruppen Thy, grupperede alle de ind-

komne forslag i 4 indsatsområder, og det var her 'Det gode liv ved kysten' opstod som ét af indsatsområderne. Med tydeligt afsæt i Cold Hawaii masterplanen var målet at udvikle og brande kystbyerne og særlig surf top spots med fokus på kulturarv, surfing og friluftsliv. Resultatet af denne arbejdsfase var en foreløbig projektplan, som indkredsede relevante projektideer og projektdeltagere samt den videre fremgangsmåde uden dog at afgøre, hvilke projektideer der skulle indgå i de endelige strategiske projekter.

Forhandling med aktører

Med udgangspunkt i denne stadigvæk ret åbne projektplan udvalgte en bredt sammensat ar-

bejdsgruppe af forslagsstillere, lokale eksperter og interessenter sammen med en kommunal projektleder de projektideer, som skulle realiseres, og forhandlede en bindende projektplan for 'Det gode liv ved kysten'. Denne projektplan blev grundlag for en arkitektkonkurrence, som blev afholdt i to faser for at give plads til dialog med borgerne.

Konkretisering af projekter og aktør-netværk

Først med afgørelsen af arkitektkonkurrencen sluttede den lange tiltrækningsfase. Vinderforslaget udfoldede og konkretiserede den oprindelige strategiske vision i en strategisk helhedsplan og konkrete designløsninger for områderne omkring landingspladser i Klitmøller, Krik og Vorupør. Samtidig fastlagde forslaget de nødvendige aktører for realiseringen af 'Det gode liv ved kysten'.

I den afsluttende fase blev vinderforslaget forhandlet på plads med lokale brugere og interessenter, kommunens planlæggere, politikere, myndigheder og Realdania. Den officielle åbning af 'Det gode liv ved kysten' fandt sted i Klitmøller i August 2011, få uger forud for at der blev afholdt World Cup i Surfing på stedet.

Hvad vi kan lære af projektet og analysen

Den samlede planlægningsproces fra den indledende strategiske vision til realiseringen af konkrete projekter og opbygningen af samvirkende aktør-netværk er fortsat ikke helt afsluttet. (Hav-

badet i Vorupør forventes først færdigt i sommeren 2014.)

Tre renoverede landingspladser og to nye bygninger kan umiddelbart synes at være et beskedent resultat af den lange og omfattende proces. Men set i et aktør-netværks perspektiv er der mere i det: Projekterne stimulerede beboere til at se lokalområderne i et nyt – og mere positivt – perspektiv, og bidrog til at mindske konflikter mellem forskellige borger- og brugergrupper. De bidrog til at lokale aktører begyndte at samarbejde i nye netværk og bidrog til at skabe en samlet identitet og et internationalt brand som surfparadis.

Den involverende proces med hundredvis af deltagere har skabt produktive netværk for lokalt samarbejde, som fortsætter efter projektets afslutning. Og endelig har tilgangen i projektet – at skabe udvikling med udgangspunkt i de stedbundne potentialer – sat sig spor i kommunens fremadrettede planer og strategier.

Planlæggernes relationelle rolle

Vores analyse peger på betydningen af, at planlæggere påtager sig en relationel rolle i en strategisk planlægningsproces. Planlæggernes og politikernes vilje og evne til at åbne op for ideer fra lokale borgere og organisationer og skabe strategiske partnerskaber, samtidig med at et fagligt perspektiv blev fastholdt, var en væsentlig forudsætning for projektets succes. Ved at skabe

Fig. 2. En model for strategisk planlægning
(Kilde: Manfred Kühn)

synergi med andre kommunale planopgaver formåede kommunen desuden at udnytte mandetimer til flere formål, sprede effekterne og styrke strategiske partnerskaber.

Tilrækningsaktiviteter er afgørende

Den lange projektudviklingsfase krævede mange resurser, ikke blot i den kommunale forvaltning, men også blandt de mange aktive borgere. Men aktiviteterne med at identificere, inddrage og engagere relevante aktører og forhandle projektide-

Fig. 3. Oversættelse i fire faser: Diagrammet viser hvordan et projekt (sort prik) udvikler sig fra den første vision til det realiserede projekt ved at samle menneskelige og ikke-menneskelige aktører (sorte cirkler) indtil et samvirkende aktør-netværk er opbygget.

erne sammen med dem har været afgørende for at små projekter kunne få stor strategisk effekt.

Tilrækningsfasen tog tre år og forblev åben for nye ideer i meget lang tid, samtidig med at planlæggerne holdt fast i det strategiske perspektiv. Processen var informeret gennem målrettede analyser, fokuseret på at skabe fremdrift og på løbende at konkretisere handlemuligheder i forhandling med aktørerne. Aktører som ikke blot blev inddraget, men indrullet i aktivt samskabende netværk. Det er – mener vi – denne balance, der har gjort projektet succesrigt i et strategisk perspektiv.

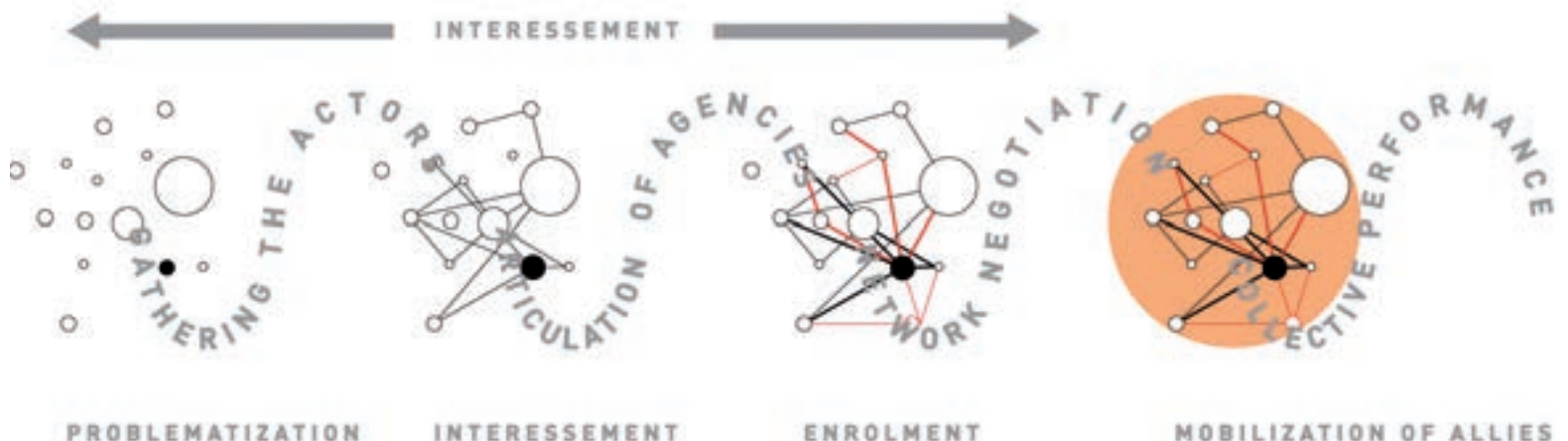
Bl.a. fordi processen bidrog til at bilægge gamle stridigheder og skabe ny lokal stolthed, har den

medvirket til øge den sociale kapital og skabe nye – potentielt produktive – netværk. Ved afslutningskonferencen for Mulighedernes Land i 2012 udtalte Thisted borgmester, at projektets mest væsentlige effekt var en fornyelse af det lokale demokrati. Om den effekt holder, vil fremtiden vise.

Kan erfaringerne bruges andetsteds?

‘Det gode liv ved kysten’ blev udviklet med et unikt set up i et flerårigt partnerskab mellem en kommune og en fond. Hertil kommer, at Thisted Kommune råder over en helt unik stedbunden ressource i form af bølgeforholdene langs Vesterhavskysten.

Disse forudsætninger kan ikke uden videre overføres til andre steder. Men den stedsspecifikke tilgang, kombineret med en involverende proces har

klare fordele, som kan 'kopieres', ligesom fondssamarbejde og ekstern finansiering af udviklingsprojekter er et vilkår, som alle kommuner i dag er underlagt og må udnytte bedst muligt. I den forbindelse finder vi det interessant, at kombinationen af en bred indledende strategisk vision med et smalt handlingsrum (nemlig fysiske projekter til at styrke det byggede miljø), viste sig at være meget produktiv for idéudvikling 'fra neden'.

'Det gode liv ved kysten' og Mulighedernes Land som helhed fokuserede på strategiske investeringer i relativt små fysiske projekter. Men denne type investeringer kan naturligvis ikke stå alene i udviklingen af yderområdernes landdistrikter eller helt erstatte en national udligningspolitik. Projektet har ikke 'løst' Thisted Kommunes udkantsproblemer og almindelig planlægning må fortsat ske og ubehagelige beslutninger må træffes i lyset af faldende befolkningstal. Thisted Kommune besluttede fx at lukke den lokale skole i Klitmøller i samme periode, som man gennemførte projektet og investerede i opgraderingen af landingspladsen og et nyt klubhus til surferne.

Alligevel synes strategisk og samarbejdsorienteret projektplanlægning baseret på stedbundne potentialer at være en lovende tilgang. Den muliggør bredt forhandlede og dermed socialt bæredygtige investeringer, hvor der er lokalt udviklingspotentiale frem for lige fordeling af resurser, samtidig med at den skaber fokus på fælles udviklingsmuligheder frem for kun at adressere de negative symptomer af befolkningstilbagegang. Endelig formår den at engagere borgerne som aktive medskabere i en strategisk udviklingsproces. ■

Om forfatterne:

Anne Tietjen er arkitekt m.a.a., ph.d. og adjunkt i landskabsarkitektur og bydesign på Københavns Universitet, Institut for Geovidenskab og Naturforvaltning, landskabsarkitektur og planlægning.

Gertrud Jørgensen er professor og forskningschef i afdelingen for By- og Landskabsstudier. Hun er arkitekt og ph.d. med speciale i byplanlægning.

Fodnoter

1. Kühn, M. (2010b). *Strategiebildung in Städten - Zwischen Government und Governance, Planung und Politik*. In T. Wiechmann, & G. Hutter (Eds.), *Strategische Planung: Zur Rolle der Planung in der Strategieentwicklung für Städte und Regionen (Reihe Planungslandschau ed., pp. 85-99)*. Kassel: Verlag Uwe Altröck.
2. Se fx Healey, P. (2007). *Urban complexity and spatial strategies: Towards a relational planning for our times* Taylor & Francis.
3. Latour, B. (2005). *Reassembling the social: An introduction to actor-network-theory*. Oxford: Oxford University Press.
4. Vi har her overført Michel Callons model for teknologiske innovationsprocesser til en planlægningskontekst. Sml. Callon, M. (2007). *Some elements of a sociology of translation: Domestication of the scallops and the fishermen of St. Brieuc bay*. In K. Asdal, B. Brenna & I. Moser (Eds.), *Technoscience* (pp. 57-78). Oslo: Unipub. First published in J. Law (Ed.), *Power, Action and Belief: A New Sociology of Knowledge* (pp. 196-223). London: Routledge.